

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 45 (1508) 11 ЛІСТАПАДА 2020 г.

XX з'езд Партыі БНФ і XVI з'езд ГА БНФ “Адраджэнне”

7 лістапада ў Менску праўшлі XX з'езд Партыі БНФ і XVI з'езд Грамадскага аб'яднання БНФ “Адраджэнне”.

У працы ўдзельнічалі 98 дэлегатаў, з іх 14 - у онлайн-фармаце. З прывітаннямі да дэлегатаў звірнулася старшыня Рады БНР Івонка Сурвіла, кіраўнік Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны Алены Анісім, старшыня Беларускай сацыял-дэмакратичнай партыі (Грамада) Ігар Барысаў.

- Сёня мы бачым, што для большасці беларусаў незалежнасць не толькі стаіць на парадку дня, але і большасць разумеся як каштоўнасць. Большаясь людзей выкарыстоўвае нашы нацыянальныя сімвалы. Але для нас застаецца вялікая частка працы з-за таго, што асноўная наша каштоўнасць - мова - застаецца ў заняпадзе, - заяўляла Анісім.

З'езд павінен быў працісці ў каstryчніку, аднак арганізатары су-ткнуліся з адмовамі ў арэндзе пля-цовак, таму мерапрыемства давялося перанесці.

мадскі парадак), арт. 384 (гвалт альбо пагроза прыменення гвалту ў дачыненні да супрацоўніка органаў унутраных спраў), і ён кінуты за краты...”.

Партыю БНФ абурае, што агрэсіўная рыторыка і заклікі да гвалту з боку ўладаў “адбывающе адвача-сова з крыгадушнымі заклікамі да

ка Ніна Багінская.

- Асноўны кірунак нашай працы - адстойванне сувэрэнітэту нашай краіны, гэта тое, дзеля чаго БНФ ствараўся і што заўжды было галоўным у ягонай працы. Бо пагроза страты незалежнасці і сувэрэнітэту Беларусі ўзрастает з кожным годам і месецам, нават з кожным днём. І на гэтым з'ездзе завастрыўся ўвагу.

Далей, чым я мушу займацца, гэта выкананнем рашэнняў сеансіяў з'езда, гэта і адраджэнне беларус-кай мовы і іншыя кірункі працы. І мы павінны настойваць на tym, каб нарэшце пачаліся перамовы апазыціі наконт вызвалення палітвязняў, парушэнняў заканадаўства, у tym ліку выбарчага. Мы будзем таксама дама-

гацца новых выбараў на працягу най-кага тэрміну. Вось гэтым будзе займацца Партыя БНФ, - сказаў у камен-тары Свабодзе Рыгор Каастусёў.

Новы намеснік старшыні партыі Юры Меляшкевіч паведаміў, што плануе заняцца працай з новымі грамадскімі ініцыятывамі і бізнес-супольнасцю. Паспех сваёй працы ён будзе ацэньваць па колькасці актыўнасці, якія далучацца да партыйных мера-прыемстваў і партыйных структур.

- Калі мы пакрыем хадаўча-стку абласных цэнтраў і Менска, выйдзем на раённыя арганізацыі, дзе не было палітычнай актыўнасці партыі, я буду гэта лічыць поспехам, - адзна-чыў Меляшкевіч. Акрамя таго, ён лічыць неабходным займацца фінансаваннем партыйных структур. - Важна, каб мы выйшлі ў сваёй дзейнасці на фінансаванне сваімі сродкамі, мабілізаваўшы беларускі бізнес, членоў партыі, якія хочуць цывілізованага палітычнага працэсу ў краіне, - сказаў намеснік старшыні партыі.

У рэзалюцыі з'езда сказана:

“У 2020 годзе беларускі народ, абру-раны злачыннымі маніпуляцыямі і ма-хлястствам па-дчас выбарчай кам-панії, выйшаў на вуліцы дзеля дэмантрацыі пратесту і нязгоды з на-хабнымі фальсіфікацыямі. Нягле-дзячы на тое што абсалютная боль-шинасць акцый мела мірны характар, улады кінулі супраць пратэстуючай велізарныя сілы МУС і нават войскі...

...Пад пераслед трапілі сотні актыўісту БНФ, многі з іх зведалі арышты і катаванні, супраць сябра сойма Вітольда Ашурка выстаўлены крымінальныя абвінавачанні па арт.

342 Крымінальнага кодэкса (арганізацыя ці актыўны ўдзел у групавых дзеяннях, якія груба парушаюць гра-

На намеснікаў старшыні былі абрани Аляксей Янукевіч, Зміцер Сапошкін, Вадзім Саранчуков і Юры Меляшкевіч. З'езд выбраў 51 чальца органа кіравання партыі - сойма. Сярод іх вядомая грамадская актыўіст-

Беларуская мова - гарантывя-бяспекі і незалежнасці дзяржавы

Заява XX з'езда Партыі БНФ
7 лістапада 2020 года

2020 год стаўся часам ма-гутнага ды імклівага грамадзян-скага абуджэння беларусаў. Большасць суйчынніц ды суйчынні-каў актыўна уключылася ў гра-мадска-палітычнае жыццё.

Грамадска-палітычная актыўнасць беларусаў скіравана, у першую чаргу, на адстойванне ба-зовых свабодаў ды законнасці ў краіне. Партыя БНФ цалкам пад-трымлівае патрабаванні аб забес-пячэні правоў ды свабодаў гра-мадзян, строгім выкананні законаў ды прызначэнні да адказнасці кожнага, хто парушаў Канстытуцыю ды іншыя законы Рэспублікі Бела-русь, а таксама аб правядзенні новых, сумленных выбараў.

Каб воля нацыі была пачу-тая, нацыя мусіць казаць сваім ула-сным голасам. Менавіта беларус-кай мовая ёсць tym голасам бела-русь, які не могуць скрасіць ніякія фальсіфікаты.

Партыя БНФ нагадвае, што Рэспубліка Беларусь ёсць формай існавання беларускай нацыі - і то-лькі як беларуская нацыянальная дзяржава яна мае сэнс існавання і можа быць устойлівай. Дзяржаў-ная ініцыятывы будуть сапраўды моцныя толькі тады, калі будуть абавірацца на беларускую грамад-ства, беларускі бізнес, беларуское войска, беларускія СМИ, беларус-кія цэркви, на пачуццё нашай агульной ідэнтычнасці як беларусаў і пачуццё нашай супольнай ад-казнасці за лёс нашай краіны і будучых пакаленняў беларусаў.

У гэтай сістэме дзяржава-творчых падмуркаў найважней-шым элементам з'яўляецца бела-руская мова. Выбар на карысць беларускай мовы - гэта выбор на карысць нацыянальной дзяржавы і, адпаведна, на карысць свабоды, дэмакратыі, вяршэнства закону.

Спрабы цяперашняга рэ-жыму раскалоць, падзяліць бела-рускую грамадства па моўным пы-танні - марнія ды наканаваныя на правал. Іншамоўныя беларусы ні-колі не будуць дыскрымінаваныя ў свободнай Беларусі. Але цяперашні стан татальнага дамінаваньня расейскай мовы аб'ектыўна

ўскладніе вызваленне нашага гра-мадства, бо менавіта расейская мова з'яўляецца адным з наймац-нейшых інструментуў, якія дазва-ляюць Крамлю ідзялігічна пад-трымліваць цяперашні рэжым у Менску. Пагроза рэваншу тыраніі застанецца, калі новая, свабодная Беларусь не будзе ўgruntаваная на нацыянальной культуры і на род-най мове.

Дзеля найхутчэйшай пера-могі каштоўнасцяў свабоды, дэма-кратыі, вяршэнства закону ды не-залежнасці, а таксама дзеля забес-пячэння ўстойлівага развіцця свабоднай Беларусі ў будучыні, Партыя БНФ:

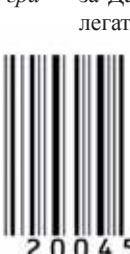
- заклікае усіх жыхароў Беларусі вывучаць і ўдасканаль-ваць ступень валодання беларус-кай мовай, карыстацца беларус-кай мовай ва ўсіх жыццёвых вы-падках, ініцыяваць стварэнне бела-рускомоўных групаў і плыняў у навучальных установах розных узроўняў;

- заклікае беларускі бізнес, усіх вытворцаў тавараў і паслугаў, карыстацца беларускай мовай у рэкламных кампаніях, у аздаблен-ні тавараў, у камунікацыі з пакуп-нікамі і карыстальнікамі;

- заклікае беларусаў адмо-віца ад прагляду расейскіх СМИ, якія імкнущыца дыскрэдытаць бела-рускую грамадства, распальва-юць міжнацыянальную варожне-чу і па-сутнасці ёсць сродкамі вя-дзення інфармацыйнай вайны супраць нашага народа;

- заклікае пашыраць выка-рыстанне беларускай мовы ў сі-стэме адукациі;

- заклікае Святлану Ціха-ноўскую ды ейны штаб, Каарды-нацыйную Раду ды любяя іншыя грамадзянскія ініцыятывы шырока карыстацца беларускай мовай як у камунікацыі з грамадствам, так і пры распрацоўцы ўласных даку-ментуў, праграмаў развіцця і г. д. При аблеркаванні і падрыхтоўцы неабходных зменаў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь заклікаем ад-стойваць вяртанне беларускай мове статусу адзінай дзяржавнай мовы ў Беларусі.

Памяць пра дзядоў

Баранавіцкая арганізацыя Таварыства беларускай мовы ініцыявалася правядзенне жалобнага мерапрыемства ў памяць аб ахвярах сталінскіх рэпрэсій. Сябры Таварыства кожны год на "Дзяды" праводзяць малебень ля крыжа "Ахвярам гвалту 1939-1953". Гэты крыж на пачатку дзеяністых гадоў быў ўсталяваны ў скверы на скрыжаванні вуліц Смаленской і Пірагова, каля былога турмы "Крылове кола", у якой утрымлівалі рэпрэсаваных.

У пятніцу, трыццатага кастрычніка, чацвёра сяброву Таварыства падрыхтавалі месца для правядзення службы. Яны прывялі ў парадак клумбы ля крыжа, падграблі апалае лісце на бліжэйшых дарожках. А ў нядзелю, першага кастрычніка, яшчэ да пачатку службы, падышлі з граблямі і венікамі неабыякавая грамадзяне, суседзі з бліжэйшых даўмоў, падмілі ў скверы ўсе дарожкі, пад-

граблі і паадносілі лісце. Гэтага не было ў мінулыя гады і гэта паказвае на рост палітычнай актыўнасці грамадства. Паступова збіралася ўсё больш людзей. Ускладалі кветкі, запальвалі зінчкі.

Працяглую службу аб упакаенні душ забітых, загінулых і памерлых ахвяр палітычных рэпрэсій, таксама як і казань, правёу на беларускай мове айцец Яўген Маліноўскі, святар грэка-каталіцкай царквы. На завяршэнне прасявалі "Магутны Божа".

Аляксандр Швед вёў трансляцыю праз інтэрнэт на студыю "Белсат" і тэлеграм-канал. На момант заканчэння мерапрыемства ўжо было 13000 праглядаў, а ўсяго 90000. Фота можна паглядзець па спасылцы: <https://t.me/belsat/28154>. Таксама вялікі матэрыял з фатографіямі быў размешчаны на гарадскім сайце "Інтэкс прэс".

Таццяна Кісель,
старшина
Баранавіцкай арганізацыі ТБМ.

Сучасная шрыфтавая школа графічнага мастацтва прадстаўлена на выставе

Да 75-годдзя Беларускай Акадэміі мастацтваў у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася выставка прац дызайнераў і графікаў: "Шрыфт: Litera in primo. Ад Францыска Скарыны да беларускіх друкаваных выданняў 1918-1939 г.". Пра традыцыі беларускіх шрыфтоў распавяў кандыдат культуралогіі Алесь Суша:

- Мы вельмі часта звязаем ўвагу на мастацкае афармленне кнігі, на вокладку, ілюстрацыі, але важнае значэнне мае шрыфт, які фарміруе вобраз кнігі. На нашай зямлі традыцыя друкаваных шрыфтоў нарадзілася на аснове старажытнай рукапіснай традыцыі. Францішак Скарына зрабіў у свой час шрыфтавую эвалюцыю. Яго шрыфт быў лёгкі чытальны, зразумелы. Будны, Цяпінскі спрабавалі яе развіваць, але яна ў 16 стагоддзі і скончылася.

Вызначальным для беларускіх шрыфтоў было XX стагоддзе. У 20-я гады назіраўся ўздым шрыфтавога мастацтва. Над стварэннем вельмі цікавых шрыфтоў працавалі мастакі габрэйскай традыцыі ў 20-тыя гады мінулага стагоддзя. У іх часопісах, газетах з'явіліся незвычайнія, яркія авангардныя шрыфты. У 20-я гады адбываўся нармалізацыя сучаснай беларускай мовы, ішло стварэнне граматык, але і стварэнне шрыфтоў. У "Маладнякоўца" ішлі паставаныя пошуки стылю і эксперыменты са шрыфтамі.

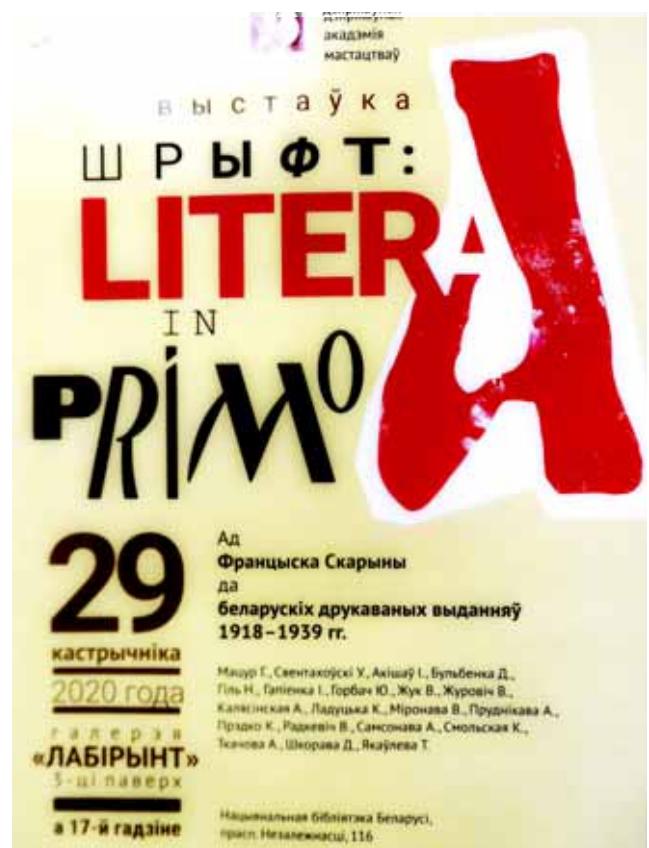
Наша сучасная нацыянальная школа графічнага мастацтва грунтуючыся на традыцыях рукапісаў і выданняў Скарыны і распрацоўках XX стагоддзя. Сучасная Беларусь мае ўнікальную школу шрыфту. Школа Паўла Семчанкі - вельмі вядомая, і яго вучні - Усевалад Свентахоўскі і Генадзь Мацур з'яўляюцца прадаўжальнікамі традыцыі. Іх вучні - сучасны феномен беларускай шрыфтавой культуры.

На адкрыцці выставы выступіў член Беларускага саюза мастакоў, дацэнт, дэкан факультэта дызайну і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, БДАМ Усевалад Пятровіч Свентахоўскі і яго студэнткі Кацярына Прадко і Анастасія Самсонава.

- Значную працу мы выканалі да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання. У 2017 годзе трэба было зрабіць тытульныя лісты і вокладкі са шрыфтом Ф. Скарыны. Калі для краіны, горада, рэгіёна трэба шрыфтавое акрэсленне, яго трэба тыражыраваць, маштабіраваць, тут даводзіцца рабіць шмат працы. Сіламі студэнтаў дзвюх кафедр і трох курсаў мы трывалі распрацоўку шрыфтоў, і студэнты выконвалі шрыфтавыя плакаты.

Яшчэ у маладосці, пасля войска, калі я паступіў у Дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут, то патрапіў на курс да Паўла Апанасавіча Семчанкі. Аднойчы ён прынёс студэнтам павялічаныя фотакопіі Бібліі Францішка Скарыны, і цэлы семестр на вялікіх планшэтах мы выконвалі выявы літар, пераносілі шрыфт.

Праз 20 гадоў я змог знайсці ў майстэрні гэтыя працы і зрабіць лічбавы шрыфт. Студэнты зараз выкарыстоўваюць шрыфтавыя плакаты, электронныя презентациі са шрыфтамі, - распавяў Усевалад Свентахоўскі.

Лічбавы і рукапісныя кампазіцыі напісаннія шрыфтоў, прадстаўленыя ў экспазіцыі, робяць годны

унёсак у беларускую кніжную шрыфтавую культуру.
Э. Дзвінская, фота аўтара.

Дому Таўлай - 10 гадоў

"І дух паэта спрыяе мне..."

Супрацоўнікі Дома паэта Валянціна Таўлай па вуліцы Замкавай у Лідзе, які нядайна адзначыў сваё 10-годдзе, поўныя новых цікавых планаў і ідэй. Некаторымі з іх падзяліўся куратар Дома Таўлай, навуковы супрацоўнік Лідскага гістарычна-мастацкага музея Але́сь Хітрун. Ён расказаў аб планаваных зменах у экспазіцыі мемарыяльнага пакоя Валянціна Таўлай, аб пошуках бюста паэта, аб сваіх сустрэчах і падарожжах па таўлаеўскіх месцах у Менску, аб перспектывах папаўнення Дома Таўлай, дзякуючы гэтым сустречам, новымі экспанатамі, нарэшце, аб сваім неабыкавым стаўленні да асобы паэта, чыё імя носіць літаратурны музей у нашым горадзе.

"Хацелася б, каб пры тумбачы з'явіўся ложак"

- Спачатку расказаў аб планах адносна мемарыяльнага пакоя Валянціна Таўлай - адной з нашых пастаянных экспазіцый, - пачынае нашу гутарку Але́сь. - За апошнія гады мною, як куратаром Дома Таўлай, сабрана мноства дакументаў (у большасці сваёй гэта копіі), якія датычацца жыцця паэта. Іх мы адзначана будзем выкарыстоўваць. Але ў самім мемарыяльным пакоі Валянціна Таўлай зробім акцэнт на прадметах, мэблі таго часу, калі паэт тут жыў (канца 30-х-пачатку 40-х гадоў). Гэта можа быць і мэбля, хаты б стылізаваная пад той час. Напрыклад, у нас ёсць прыложавая тумбачка, падораная, няхай і ў 1945 годзе, Валянцінам Таўлаем на вяселле баявога сябра - Мікалая Грабёнкіна. Хацелася б, каб пры гэтай тумбачы з'явіўся ложак (можа, у каго ў вёсцы захаваўся старэнкі ложак прыкладна тых часоў - няхай "адшкадуе" яго для дома-музея, мы будзем вельмі ўдзячныя).

Некаторыя экспанаты з мемарыяльнага пакоя мы плануем вынесці ў калідор, і літаратурна-документальная экспазіцыя, прысвечаная жыццю і творчасці Валянціна Таўлай, будзе пачынацца з калідора. У ёй будзе адлюстравана жыццё паэта ад нараджэння

да смерці. Уся інфармацыя па гэтым тэмам, якая не ўвойдзе ў экспазіцыю (паколькі калідорнае памяшканне невялікае), магчыма, будзе змешчана ў інфакіёску (але гэта інфармацыйная тэхналогія патрабуе значных фінансавых затрат на яе атрыманне і таму яшчэ толькі запланавана) або пададзена з дапамогай QR-кодаў. Па задуме, калі наведальнік пераступіць порог, адразу акунецца ў гістарычнае мінулае, звязанае з жыццём паэта.

Асобны куток адвядзём для раздзела "Купала ў Лідзе" (якраз у той час, калі Таўлай жыў і працаў у Лідзе, у наш горад прыязджаў Янка Купала, які выбіраўся ў дзяпутаты Вярхоўнага Савета БССР па Лідскай-Слабадской выбарчай акрузе; згаданыя паэты тады сустракаліся адзін з другім, і гэтыя факты мы не можам абмінучы).

Будзе і раздзел, прысвечаны гісторыі самага будынка Дома Таўлай, у якім у розныя перыяды месціліся і скурна-венералагічны дыспансер, і спартадзел. Гэты раздзел таксама патрэбны, бо турысты падчас экспкурсіі цікавяцца, колькі гадоў гэтаму будынку, што ў ім было да таго, як ён стаў літаратурным адзелам Лідскага гістарычна-мастацкага музея.

"Яго напевам выпаў слайны лёс..."

- Але́сь, памятаю, яничэ ў мінулым годзе ты падзяліўся са мной сваёй марай набыць дакументальны фільм пра Валянціна Таўлай. Ці здзейснілася гэтая мара?

- Сёлета Белтэлерадыёкампаніі быў выкладзены ў інтэрнэт шраг дакументальных фільмаў аб беларускіх пісьменніках. У сувязі з гэтым я зрабіў запыт у Белтэлерадыёкампанію на дакументальны фільм пра Валянціна Таўлай, і хутка адпаведны фільм таксама з'явіўся ў сеансіве. Гэты фільм называецца "Яго напевам выпаў слайны лёс...", зняты ён у 1981 годзе. У фільме адлюстраваны ўрачыстасці, якія праходзілі ў Баранавічах, а менавіта - адкрыццё цэнтральнай гарадской бібліятэкі

імя Валянціна Таўлай, у юнацкім аддзеле якой быў створаны музейны куток паэта. На ўрачыстасці прысутнічалі Янка Брыль, Уладзімір Калеснік, Якуб Міско і іншыя дзеячы беларускай літаратуры, а таксама дачка Таўлай Галіна Валянцінаўна, сваякі, блізкія Таўлай, якія расказвалі аб ім. Цяпер кожны ахвотны можа паглядзець гэты фільм у інтэрнэце. Наш Дом Таўлай можа выкарыстоўваць яго праз Wi-Fi у сваёй работе - напрыклад, падчас экспкурсій, выставак.

- Добра было б, каб у Доме Таўлай знаходзіўся і бюст паэта...

- Хочам знайсці і па магчымасці набыць для нашага дома-музея бюст Валянціна Таўлай, які некалі захоўваўся ў першай у Беларусі бібліятэцы імя Янкі Купалы ў вёсцы Вялікая Кракотка, што на Слонімшчыне (пазней яна была пераведзена ў іншы будынак, зда-

еца, у Сялевіцкую сельскую бібліятэку, а куды дзеўся вялізны бюст паэта, нам пакуль невядома).

Дарогамі і вуліцамі паэта

- Як вядома, апошнія гады свайго жыцця Валянцін Таўлай правёў у Менску. Завочна вучыўшыся ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў, ты часта бываў у Менску і наведваў там таўлаеўскія месцы, хадзіў дарогамі і вуліцамі паэта, а заадно спрабаваў запоўніць белыя плямы ў "менскім" - апошнім - перыядзе яго біяграфіі. Раскажы падрабязней аб сваіх менскіх вандруроўках і сустрэчах.

- Пражываючы ў інтэрнаце, які належыць універсітэту культуры і мастацтваў, што па вуліцы Сурганава, 23 (раней гэта была вуліца Друкарская), я дазваўся, што бліжэйшыя вуліцы маюць непасрэднае дачыненне да жыцця і творчасці Валянціна Таўлай. Зусім побач, на праспекце Незалежнасці, 79, Дом друку. Пры жыцці Таўлай збіраўся там выдаць свой зборнік вершоў. На той час гэта была вуліца

Пушкіна, 55, а друкарня насыла імя Сталіна. А жыў паэт непадалёку, па вуліцы Пушкіна, 56. Такі адрас ён пазначыў сам у асабістым лістку па ўліку кадраў пры афармленні дакументаў для Акадэміі науку. Копія асабістай справы з гэтай арганізацыі ў нас ёсць таксама. Я знайшоў гэты дом, у якім жыў Валянцін Таўлай, калі працаўаў навуковым супрацоўнікам музея Янкі Купалы. Гэты шматпавярховы дом знаходзіцца на вуліцы Акадэмічнай, 13. Знайсці яго мне дапамаглі ўспаміны Ніны Таўлай, сястры паэта. Побач - парк Чалюскінцаў. Праз дарогу - дом, у якім у той жа час жыў Якуб Колас (зараў у ім знаходзіцца мемарыяльны музей Якуба Коласа), і 1-я клінічная бальніца, у якой у 1947 годзе спынілася жыццё Валянціна Таўлай.

Размаўляю я па тэлефоне з Наталляй Іванаўнай Семашкевіч - дачкой Янкі Купалы, які жыў у адным пакоі з Валянцінам Таўлаем. Сама Наталля Іванаўна некалі жыла ў адным доме з жонкай Таўлай Лідзіяй Сяргеевай і яго дачкой Галінай (на праспекце Незалежнасці, 43). Ад яе даведаўся, што ў выдавецстве "Мастацкая літаратура" павінен выйсці збор твораў Я. Брыля ў дзесяці тамах. У сёмым томе будуць змешчаныя яго ўспаміны, у тым ліку аб Таўлай, таму гэты том у перспектыве, калі ён выйдзе, хачу набыць для нашага літаратурнага музея.

Дарэчы, у гэтым жа доме на праспекце Незалежнасці жыў і вядо-

ў Доме Таўлай, яна расказаў на ведальнікам пра свайго знакамітага бацьку, пра яго сувязі з нашым горадам. Дома ў Людмілы Адамаўны захоўваецца вялізны архіў Адама Русака. Магчыма, у гэтым архіве ёсць і штосьці звязаныя з Лідай, што можа быць пе-рададзена ў наш Дом Таўлай.

І Наталля Семашкевіч, і Людміла Русак запрасілі мяне ў гості, і па магчымасці я іх наведаю, бо з іх вуснаў пачую шмат звестак, якія датычнацца Валянціна Таўлай.

А яшчэ ў Менску я сустракаўся з Анатолем Клышкам, аўтарам знакамітага "Буквара", укладальнікам кнігі "Валянцін Таўлай" з серыі "Беларускі кнігазбор". У яго кнізе ёсць звесткі аб tym, што сталася паміж Валянцінам Таўлаем і Кірай Бранд (першай жонкай паэта) у Лідзе ў першыя дні вайны, а таксама аб tym, як адкрывалася бібліятэка імя Янкі Купалы ў Лідзе, на цырымоніі адкрыцця якой прысутнічала Валянцін Таўлай. Інфармацый, якая не патрапіла ў кнігу, Анатоль Клышка падзяліўся са мною.

Замест пасляслоўя

- Бываючы ў Менску, - адзначае ў канцы нашай гутаркі Але́сь Хітрун, - я авалязкова на ведаю і месца апошняга прытулку Валянціна Таўлай - яго магілу на Вайсковых могілках па вуліцы Казлова, 11, кладу на гэту магілу кветкі, і дух Таўлай, я ўпэўнены, дзякую мне, спрыяе мне ў знаходжанні новых звестак. Так, я неабыкава стаўлюся да асобы Валянціна Таўлай, і назыву распрацаванаму мною ў 2017 годзе экспкурсійнаму маршруту па таўла-

мы паэт-песеннік Адам Русак (яго песня "Бывайце здаровы!" і цяпер гучыць на многіх святах, вяселлях). Цяпер там жыве яго дачка Людміла Адамаўна, з якой я таксама пагутарыў па тэлефоне. Мне вядома, што яе бацька меў дачыненне і да Ліды, не раз прыезджаў у наш горад, сустракаўся ў Лідзе з паэтэсай Алесяй Бурак (у Доме Таўлай захоўваюцца лісты з іх перапісі). Людміла Адамаўна плануе ў траўні прыехаць да нас у Ліду, мы арганізуем сустрэчу з ёю

Гутары

Аляксей КРУПОВІЧ.

На здымках: 1) Скурна-венералагічны дыспансер (атынкаваны белы дом) - фота 1945-1953 гадоў; 2) Бюст Валянціна Таўлай, які знаходзіўся ў Вялікакракаўскай сельскай бібліятэцы Слонімскага раёна. Месца знаходжання бюста невядомае. Фота з архіва Сяргея Чыгрына; 3) Дом Валянціна Таўлай сёня.

За нямецкі фальклор замовілі слова: старыя песні на новы лад

Нямецкі фальклор - гэта народная традыцыя, якая складалася ў Германіі на працягу многіх стагоддзяў. Ён мае шмат агульных рыс са скандынаўскім фальклорам і ангельскім фальклорам з-за іх паходжання з агульнай германскай міфалогіі. Ён адлюстроўвае аналагічнае спалучэнне ўпłyvaў: дахрысціянскі пантэон і іншыя істоты, эквівалентныя істотам у скандынаўскай міфалогіі; магічныя персанажы (часам вядомыя дахрысціянскія), злучаныя з хрысціянскімі святамі, і розныя рэгіянальныя "характэрныя" гісторыі. Як і ў Скандинавіі, калі вера ў старых бogaў знікла, захаваліся рэшткі міфаў: **Хольда** - "звышнатуральная" заступніца прадзення; **Ларэлея** - небяспечная Rhine, сірэна, вядомая з літаратуры 19-га стагоддзя; **дух Берхта** (таксама вядомы як Перхта); **Weisse Frauen** - водны дух, які абараняе дзяцей; **Doppelganger** - звышнатуральная істоты, здольныя быць падобнымі па вонкавым выглядзе на адпаведных асобаў; **Wild Hunt** (у нямецкім фальклоры папярэджвае старых, **Сумленны Экарт**, які папярэджвае іншых пра свой падыход); **волат Рубецаль**, легенды падменышаў і многія іншыя агульныя сутнасці, такія як **эльф, гном, кобальд і эрлкінг**. Папулярны фальклор уключае **Крампуса** і **Кнекта Рупрахта**, грубага кампаньёна **Санта-Клауса**; **Lutzelfrau** - **Ведзьма-юла**, якая мусіць быць супакоена невялікімі падарункамі; **Osterhase** (Велікодны заяц - арыгінальны Велікодны заяц) і **Вальпургіева нач** - вясновае свята, якое паходзіць з пагансіх звычаяў.

Фальклор персанажаў складаеца з гісторыі пра пацукавала з Гамлена, Хрышчонага бацьку смерці, героя-ашуканца Ціля Уленшпігеля, брэменскіх музыкаў і Фаўста. Дакументаванне і захаванне фальклору ў дзяржавах, якія фармальна аб'ядналіся ў Германію ў 1871 годзе, першапачаткова заахвочваліся ў 18-19 стагоддзях. Яшчэ ў 1851 годзе аўтар Бернхард Баадэр апублікавала зборнік фальклорных даследаванняў, атрыманых шляхам вуснай гісторыі, пад называй "Volkssagen aus dem Lande Baden und den angrenzenden Gegenden". Саксонскі аўтар Іяган Карл Аўгуст Музеўс быў другім раннім калектаром. Далейшаму развіццю даследаванняў спрыяў прускі паст і філософ Іяган Готфрыд фон Гердар. Яго

вера ў ролю фальклору ў этнічным нацыяналізме - фальклоры Германіі як нацыі, а не разрозненных нямецкамоўных народаў - натхніла братоў Грим, Гётэ і іншых. Напрыклад, элементы фальклору, такія як "Рэйнскія дзяўчата" і "Гісторыя хлопчыка, які пайшоў вучыцца страху" Грим, сталі часткай зыходнага матэрыялу для опернага цыклу Рыхарда Вагнера "Пярсцёнкі нібялунгаў". Некаторыя з твораў Вашингтона Грінга - асабліва "Рып ван Вінкль" і "Легенда пра Сонную Лагчыну" - заінсціраваны на нямецкіх казках. У Германіі нацыяналістычны аспект атрымаў далейшае развіццё ў эпоху нацыянал-сацыялізму. Фальклорны даследаванні, Volkskunde, выкарыстоўваліся ў якасці палітычнай прылады для пошуку традыцыйных звычаяў у падтырмку ідэі гістарычнай пераемнасці з германскай культурай. Асобна падкрэсліваўся антысеміцкі фальклор, такія як легенда пра крывавы паклён.

У немцаў, як і ў кожнага народа, ёсьць свае песні. Але калі шатландцы ці італьянцы без цяжкасці падхопліваюць чарговы куплет, то папрасі немца праспявашаць што-небудзь народнае - яго ледзь хопіць на прыпей.

Зрэшты, у нямецкай народнай песні - усё жыццё наперадзе. І пацверджанне таму - дакументальны фільм "Sound of Heimat" ("Гучанне Радзімы"), стваральнікі якога "раскапалі" ў Германіі вакальны фальклор, які не сорамна співаць ні са сцэны, ні ў вясёлай кампаніі.

З пазіцыі аўтсайдара

На пошуку сапраўды народнай нямецкай музыкі рэжысёры фільма Арнэ Біркеншток (Arne Birkenstock) і Ян Тэнгелер (Jan Tengeler) адправілі замежніка. Лепш і прыдумашаць было нельга! Погляд збоку заўсёды дазваляе ўбачыць у штодзённым новае. Тому і ўпаў выбар на рудавалосага новазеландца шатландскіх каранёў. Хейдн Чысхольм у Германіі не першы год, сваёй другой радзімай лічыць Кельн, да таго ж сам - музыка, вядомы ў джазовых колах, і прытым музыка вандроўны, які абехаў увесць свету пошуках музычнай экзотыкі.

Яго вандроўка па Германіі пачынаеца ў Кельне, у піўной "Белая бузіна", дзе па выходных

збирающе ўсе ахвотнікі паўдзельнічаць у калектыўных спевах на "кельнскі" манер. Чаму співаюць? Ды таму, што хочацца зносяцца: локаць патрабуе блізкасці з падобным да сябе, і пад звон піўных шклянчак лёгка і радасна раскрываеца нямецкая душа ў яе "рэйнскай" варыяцыі. Нават да боло знаёмыя карнавальныя матаўвы гучаць па-новаму, калі іх зацягваюць людзі не таму, што прыйшоў час блазнерства, а таму, што песня, як вядома, будаваць і жыць дапамагае.

Але Кельн - гэта толькі прадчуванне таго, што называеца "гучаннем Радзімы". Хейдн адпраўляеца ў шлях. Першы прыпынак - горы, радзіма самага вядомага нямецкага напеву: "Йодл - ай - іі - уу". Пад кіраўніцтвам вясёлай вядоўцы, а семінар праходзіць пад акампанемент ветру на альпійскай сенажаці, наш гід з Новай Зеландыі перамыкае галасавыя рэгістры, але з нязвычайна жудасна фальшывіць. Зрэшты, і ў яго атрымліваеца і нямецкі "йодль", і нават шатландская мелодыя на альпійскі манер.

Фальклорны андэграўнд

Спусціўшыся з гор, фільм адпраўляеца ў баварскі Бамберг. І ў гэтым горадзе шматвяковых традыцый выяўляеца зусім нечаканы андэграўнд: нямецкая народная мелодыя ў аранжыроўцы панк-калектыва, якія запальваюць не горш, чым аматары балканскага поп-фолка. Такое пака-зашаць не сорамна і заморскому госплю, які прывык думаць, што нямецкая народная песня - гэта прыкрыя шлягеры ў выкананні "вясё-

лых музыкаў" з "народных хіт-парадаў", якімі частую публіку нямецкае тэлебачанне на працягу апошніх 30 гадоў.

Пакуль падлеткі клубяца пад "фальклор", іх бацькі аддаюцца эйфары калектыўнага спеву ў Рудольштадце, дзе фільм робіць наступны прыпынак. На іспанскі манер перакручваючы нямецкую лексіку, з юным запалам у вачах і

аргентынскому тангу яго характэрнае гучанне, і госьць дзівецца, што гэту разнавіднасць гармонікі вынайшлі ў Германіі. Так, смяеца Рудзі, аргентынцы на інструменте толькі граюць. Не да смеху Рудзі Фодалю было ў часы ГДР, дзе цэнзура забараняла нямецкія песні, калі ў іх згадвалася імя караля і іншая "ненарматыўная" лексіка. З жыцьця да канца фальклор цэнзуры не ўдалося. А Рудзі Фодаль ратуе яго ад забыцця.

стары і малады дружна співаюць "сэксапільная народная песні" пра Марыю і яе гарачых палюбоўнікаў. Хто б мог падумаць, што і гэта таксама - нямецкі фальклор!

Наш праваднік апняеца ў кампаніі сяцёра па прозвішчы Вэл (Well), якія співаюць на баварскім дыялекце смешныя куплеты, якіх не пачуеш з тэлевізійнай эстрады. Амаль "Pussy Riot", толькі старэйшыя.

Вечныя тэмы, новыя ритмы

Народная песня ніколі не састарэе, разважае ўсіх дырыжор аднаго з найвядомейшых хораў Германіі - Gewandhauschor - з Лейпцига, дзе новазеландец праводзіц частку сваёй вандроўкі па Германіі. Кастане, смерцы, растанне, - усё гэта ўніверсальныя тэмы, пра гэта співае і нямецкая душа. Разамлеўшы ад пачутага, Хейдн робіць прывал ля трох дубоў і падбірае на саксафоне шчымлівую для сэрца мелодию.

Музичная сцежка прыводзіц турыста ў Рудні горы, што на мяжы з Чэхіяй. Там вандроўнік сустракае Рудзі Фодаль (Rudi Vodel), бандэяніст. Ён праводзіц гесця па майстэрні, дзе вырабляюць інструменты, якія надаюць

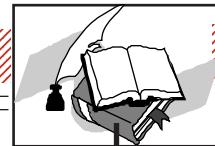
лее на сэрца, як ад добрага рому. Даўшы чаму ж бянтэжаца немцы, калі іх просяць праспіваць што-небудзь народнае?

Адказ прадказальны, як змена дня і ночы: імідж фальклору, як і многага іншага, сапсавалі, вядомы ж, нацысты ў "трэцім рэйху". У фільме былы вязень канцлагера Уладзіслаў Каждон распавядае, як зняволеных прымушалі співаць нямецкія песні, а калі за калочкы дрог вярталі ў цекача, то співаць даводзілася "Усе птушачкі зноў на месцы".

Час адмые ўедлівую карычневую пляму на нямецкім фальклоры. А немцы, як аказаўся, зусім не развучыліся співаць. Напачатку фільма "The Sound of Heimat" кіраўнік хору з Лейпцига, звяртаючыся ў камеру, кажа: "Співайце з намі!" Хто б мог падумаць, што ўсяго праз гадзіну гэтага пышнага роўд-муўі нават у чалавека безгалосага з'явіцца зверскі апетыт на нямецкі фальклор!

Realfact.

На Дзяды да Цішкі Гартнага

На Дзяды ТБМ імя Ф. Скарыны г. Магілёва звычайна наведвае памятныя мясціны нашага горада. Вось і 31-га каstryчніка мы з паплечнікамі рушылі да Цішкі Гартнага. Палітык, пісьменнік, паэт. Але - памерлы паэт.

Так сталася, што Зміцер Жылуновіч, першы старшыня беларускага савецкага ўраду знайшоў свой спачын менавіта ў Магілёве. Калісці ў маладосці, працуоцы гарбаром у нашым горадзе, Жылуновіч напісаў прароцкі верш "Роднай краіне" ў 1910 годзе. Вось урываўк з гэтага твора:

"...Я люблю гэтыя вобраз бясконца,
Тыя вёскі, балоты, гай,
Бо радзіўся я ў гэтай старонцы
І памру мо ў гэтай зямлі".

Зміцер Жылуновіч, узяўшы сабе пастычнае імя "Цішка Гартны", пахаваны на ускрайку Магілёва, у Пячэрскім лесапарку, дзе калісці месцілася піхалалячбная бальніца, у якой пісьменнік быў закатаўвани.

Сціплы памятны знак усталявалі грамадская арганізацыя "Мартыралог Беларусі", якую ў Магілёве ачольваў грамадскі дзеяч, рэжысёр і актор Валянцін Ермаловіч.

Мы з сябрамі пачысцілі помнік, у-

клалі кветкі і пагаманілі пра спадара Жылуновіча. Помнік заўсёды ў добрым стане, смеце заўсёды прыбранае, побач раствуць кветкі... Гэтыя клопат - паслуга нашага сябра, так званага "начальніка" гэтага месца Аляксандры Рыгораўны Падалінскай, за што ёй вялікі дзякую ад нас у прыватнасці і ад усёй беларускай літаратуры ў цэлым!

Алег Дзяячкоў, Магілёў

Магілёў. Прыйбіраем старажытныя могілкі

На Дзяды беларусы прыйбіраць пахаванні сваіх продкаў.

Магілёўцы таксама не забываюць сваіх звычаяў, і 1-га лістапада сябры магілёўскага ТБМ наведалі грамадой старажытныя каталіцкія Польскія могілкі на вуліцы Лазарэнкі (былая Віленская).

На гэты раз мы вырасцілі прывесці да ладу пахаванні вядомых магілёўцаў на цэнтральнай алеі, дзе знайшлі свой спачын Цеханавецкія і Жукоўскія, Войніч-Сенажэцкія і Маўро.

Кожнае з пахаванняў гэтых знакамітых фамілій уяўляе з сябе сапраўдны помнік мастацтва. Адзін з Цеханавецкіх, Уладзімір, быў маршалкам шляхты Магілёўскай губерні, і яго велізарны склеп з надмагільным помнікам дагэтуль уражваюць прыгажосцю і дасканаласцю.

Капліца-пахавальня Жукоўскіх прыходзіць у занядбад. Скульптурныя выявы анёлаў і мастацкая ляпніна асыпаюцца і руйнуюцца. За капліцай Войніч-Сенажэцкіх знаходзіцца сціплая магіла вядомага магілёўскага паэта Васіля Матэвшава.

Дачка паэта, Наталля Васільеўна Матэвшава, з'яўляеца сябрам нашай арганізацыі, мы ганарымся знёмствам з ёй і з вялікай пашанай адносімся да памяці яе слыннага бацька.

На гэтых прыгожых могілках знайшоў свой спачын і паэт Аляксей Пысін.

Сябры! Могілкі досьць вялікія, і каб прыбраць усе пахаванні - старажытныя, але, на жаль занядбаныя - ТБМ-аўцам прыйдзеца прынесьці яшчэ раз, бо ёсьць задума

не толькі смеце прыбраць, але і пачысціць старадаўнія надпісы. Калі хочаце дапамагчы - неабавязкова ўступаць у ТБМ.

Пішыце нам, мы абавязкована паразумеемся па гэтым пытанні.
Алег Дзяячкоў, Магілёў

Бундэсрат ухваліў рэформу выбарчага заканадаўства

Змены закліканы спыніць рост складу нямецкага парламента. У цяперашнім скліканні ў бундэстагу 709 дэпутатаў, хоць па законе павінна быць 598.

Германскі бундэстаг

Бундэсрат (прадстаўніцтва федэральных земляў Германіі) у пятніцу, 6 лістапада, ухваліў рэформу выбарчага заканадаўства ФРГ, мэтай якой з'яўляеца спыніць сталы рост ліку дэпутатаў германскага парламента - бундэстага. Цяперашні бундэстаг складаецца з 709 парламентарыяў, хоць паводле закона, павінен уключачыць 598 чальцоў. Паводле праправак, якія парламент прыняў напачатку каstryчніка, дамагчыся гэтага плануеца шляхам скарачэння ліку дадатковых мандатаў (Uberhangmandate) і ўраўнавальных мандатаў (Ausgleichmandate). Акрамя таго, з 2024 года скарочіцца і лік выбарчых акруг з 299 да 280.

Буйнейшая рэформа выбарчага заканадаўства, у тым ліку і далейша скарачэнне выбарчых акруг, па расчёце кіравальнай кааліцыі ХДС/ХСС-СДПГ, павінна быць праведзена да выбараў 2025 года. Для гэтага будзе створана адпаведная камісія, якая павінна прадставіць прапановы па рэформе да 30 чэрвеня 2023 года.

Дадатковыя і ўраўнавальные мандаты

Да змены размеркавання месцаў у бундэстагу прыводзіць наяўнасць дадат-

ковых мандатаў (Uberhangmandate). Кожны выбарнік у Германіі мае на выбарах два галасы. Палова з 598 месцаў у парламенце размяркоўваецца па галасах выбарнікаў, аддадзеным за пэўных людзей - прымых кандыдатаў у акругах, а другая палова - па галасах выбарнікаў, аддадзеным за зямельныя партыйныя спісы.

Рэгулярна здараеца, што партыі могуць правесці больш прымых кандыдатаў у парламент, чым ім належыць па выніках галасавання за партыйныя спісы. У такім разе колькасць месцаў у бундэстагу павялічваецца, таму што гэтыя партыі атрымліваюць дадатковыя мандаты. Але ў такім разе і астатнія партыі, якія прыйшлі ў парламент, у якасці кампенсацыі атрымліваюць ураўнавальные мандаты (Ausgleichmandate). Падобная практыка прыводзіць да таго, што лік народных выбраннікаў з разу ў раз расце, і бундэстаг ФРГ цяпер з'яўляеца самым вялікім нацыянальным парламентам у Еўропе.

Навіны Германіі.

АД ВАЛЯНЦІНЫ АКСАК І УЛАДЗІМІРА АРЛОВА

У 2000 годзе з Макашоў, з Жылкавага сяя, атрымала падарунак ад Валянціны Аксак - трэці зборнік паэзіі "Антычны даждж" з цёплым аўтографам аўтаркі.

Сёлета ўжо не сotая, а 120-ая гадавіна песняра "змагання і красы". І ў Валянціны Аксак ўжо восьмы зборнік паэзіі. І гурт шчырых прыхильнікаў адметнага роднага слова няухільна прырастаете.

Дамовіліся перастрэцца ў Нясвіжы, калі Ратушы. Покуль чакала, зазірнула ў маленькую кнігарню глянуць на палічкі з беларускамоўнай літаратурай. Авось дый будзе што! Акурат паспела агледзець: тых палічак у сённяшніх крамах зусім не багата.

Шаноўныя госці ані не запазніліся; мо, як і ва ўсім, нават апярэдзілі час.

Ад спадарыні Валянціны атрымала

"Каву ў арлінім гняздзе" з заўсёднымі краінальнымі пажаданнем. А спадар Уладзімір перадаў для нясвіжскай грамады важкі стоскні, дзе былі і яго "Свяціца вонкы ды нікога за імі", і шмат іншых выданняў, якіх не напаткаеш ў мясцовай кнігарні.

А гаворка ішла пра Жылку, яго вуліцу, што нядаўна з'явілася ў Нясвіжы, Камень Жылкі ў Гарадзе, макашоўскую хату, якая мусіла быць музеем, ды верагоднасць напрыканцы траўня штогадовага Жылкавага свята паэзіі.

Годныя задумы!
Багатыя дарункі!
Шчырая наша ўдзячнасць!

Наталля Плакса
і сябры Нясвіжскай
арганізацыі ТБМ.

(Працяг. Пачатак у папярэдніх
нумарах.)

БАЛАДА ІВАНА НАВУМЕНКІ
(16.02.1925 - 17.01.2006)

Сасна пры дарозе, і ты ля сасны.
Здаецца, што век як з праклятай вайны
Вярнуўся, ды не пазікалі акопы
У сэрцах людскіх, на прасторах Еўропы,
І вецер віруе і пыл уздымае,
І коршак над полем жытнёвым лятае.
Ты болей сюды не прыедзеш ніколі,
Не будзеш глядзець на дарогу ўжо болей,
Якая сцяжынай вузенька становішься.
А потым і знікне ў траве і ў тумане.
У горадзе добра, але там нічога
Няма, як вось тут, для душы дарагога,
Як гэтыя птушкі, што міла спяваюць,
Як хаты вяскоўцаў, што родных чакаюць.
Там жонка, там дзеці, там тоўстыя кнігі.
Няміга там ёсць, і няма там Няміга.
Яна пад зямлёю, як наша былое,
Якое камусыці і не залатое,
Як гэта сасна, што жыве пры дарозе,
І жыць застаненца ў тваёй ціхай прозе.
Ты, стомлены, вернешся ўвечар дадому,
І, дзе пабываў, ты не скажаш нікому.
І дні палятуць, як лістота сухая,
І знікнущы у вечнасці, што нас чакае.
Ды будуць ля неба, нібы ля сцяны,
Сасна пры дарозе, і ты ля сасны.
1.07.2020 г.

БАЛАДА МІХАСЯ МІЦКЕВІЧА
(31.01.1926 - 27.05.2020)

Не проста сынам быць вялікага паэта.
Ты ж сам вялікім стаў для роднае зямлі.
Самотнае на Мікалаеўшчыне лета,
Ля Нёмана гукаюць сонца жураўлі.

І ты да іх пайшоў, бо ведаеш, дзе сонца
Цяпер начуе наша, па якой траве
Сымон музыка ходзіць і сваёй старонцы
Іграе гімны, кажа: "Беларусь жыве

І будзе жыць, бо Беларусь - краіна..."
І ты ідзеш да засені сівых дубоў,
Дзе неба жаўруковае цячэ ў галінах,
Бы ў беларускіх волатаў у венах кроў.

Ты любіш светлы лес - бярозы і яліны.
Цяпер табе тут жыць
ля продкаў, што жылі
Вякамі толькі думай-марою адзінай
Аб новае зямлі, дзе іх лугі, палі

І воля, без якой зямля - пясок, каменне.
Ідзеш да Нёмана, на беразе стаіш,
Дзе ластаўкі і кнігайкі, і цені
Лятаюць, як маланкі, разрываюць ціш.

Віктар Шніп

БЕЛАРУСКІ ПАНТЭОН

Балады крыві і любові. Частка II

І сэрца, і душу зноў напаўняюць сілы.
І пайтараеш ты, нібы з малітвы сказ,
Бацькоўскі верш:
"Мой родны кут, як ты мне мілы!",
І, пакідаючи, не пакідаеш нас.
28.05.2020 г.

БАЛАДА МІХАЛА ДУБЯНЕЦКАГА
(4.03.1927 - 3.09.1990)

Дамы залацеюць, зноў сонца заходзіць,
І ліпа лістотай калюго салодзіць.
Дахаты тут блізка, і ты не спяшаеш,
У думках уважліва кнігу гартаеш,
І радасць у сэрцы слязой закіпае,
Бо кніга жывая, бо кніга жывая,
І ты дапамог ёй на свет нарадзіцца.
І ты не дасі анікому пыліцца,
Хто варты, каб гутарку весці з людзямі
Ізноў над Нямігаю чайкі з вятратамі
Спрачаюцца гучна, і ты адчуваеш,
Што з чайкамі разам над рэчкай лятаеш.
Дахаты прыходзіш і радасна дзеці
Цябе абдымоюць, і ты ў кабінечце
Ад іх не знікаеш, ты кнігі чытаеш.
"Я самы шчаслівы!" - ім ліст пакідаеш.
Яны прачытаюць твой ліст, як пасланне,
Ім будзе натхненне, і будзе світанне,
Ды толькі святлей за свабоду - нічога.
Дарогі ты іншай не меў, як дарога
Да нашай свабоды, што век перад намі,
Як крыж,

што ў нябесы ўрастает на Храме...
Дамы залацеюць, зноў сонца ўзыходзіць.
Дзе ліпа шумела - асфальт, і там ходзяць
Вясёлыя людзі, сярод іх бываюць,
Хоць зредку, што нашыя кнігі чытаюць...
4.07.2020 г.

БАЛАДА АЛЕСЯ БЕЛАКОЗА
(11.09.1928 - 1.12.2016)

Вясна. Гудзвічы. Над полем жаўрукі.
Спакойна ў курганах сівия спяць вякі.

Ты з вучнямі ідзеш, распавядаеш ім,
Што маем ад дзядоў,
што знікла, быццам дым.
Ты любіш родны край, і каб жа так, як ты
Яго любілі ўсе, край стаў бы залатым,
Якім у мірах ён вякамі ўжо жыве.
Ты з вучнямі ідзеш па сцежцы,
што ў траве
Не знікне, бо яна да продкаў на клады.
У школе ёсьць музей, жывеш музееем ты,
Каб родная зямля і дворышчы людзей
Ніколі не ператварыліся ў музей.
Вяртаешся дамоў і доўга шчэ не спіш,
І думаеш жыццё, і на вясну глядзіш,
І верыш, што дабру ніколі не знікаць,
Без веры нельга Тут не жыць, не паміраць.
І свеціц над тобой самотны маладзік,
Трымае шчэ абраш табой забіты цвік...

30.05.2020 г.

БАЛАДА ВІКТАРА КАВАЛЕНКІ
(21.07.1929 - 17.08.2001)

Падвышанае неба засталося нам.
Яго стварыў ты, і яно ў цяпер жывое
Над Сакаўшчынаю,
дзе дом бацькоў, як Храм,
Дзе для цябе ўсё светлае, і ўсё святое.

І ты дамоў прыходзіш кожны раз, калі
Табе самотна
што ў гэтым цесным тлумным свеце.
І для цябе мілей Валожынскай зямлі
Няма і не было, і ў мёдным спелым леце

Ідзеш да рэчкі, што цячэ, як час цячэ,
Змываючы няспешна
што ў вечнасць нашы сцежкі.
І птушкі весела спяваюць тут яшчэ,
І дораць кветкі для цябе і пчол усмешкі...

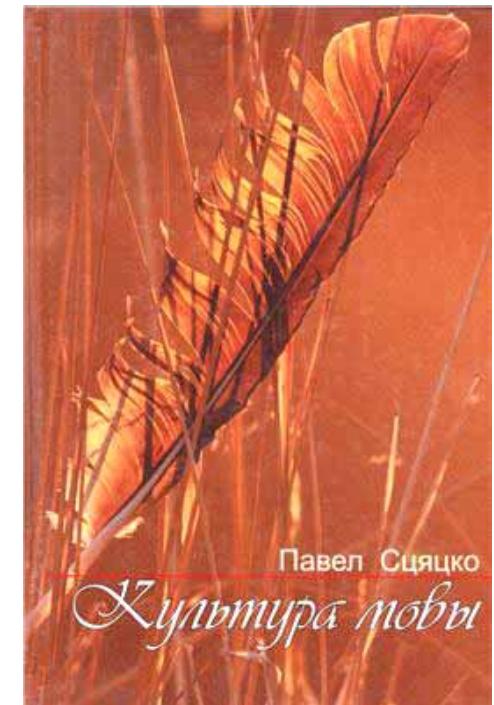
Жыццё бясконцае, і заўтра будзеш ты
Ізноў ісці да рэчкі і раман пра неба
Пісаць,
і на Валожыншчынскай зямлі сады
Зноў зацвітуць,

і будзе хлеб і соль да хлеба.

7.06.2020 г.

БАЛАДА ПАЎЛА СЦЯЦКО
(5.03.1930 - 23.03.2020)

Самыя светлыя чистыя зоры
Над Беларуссю, дзе ў вёсцы Азёры
Хата твая ў белым садзе стаіць.

Павел Сцияцко

Культура моўы

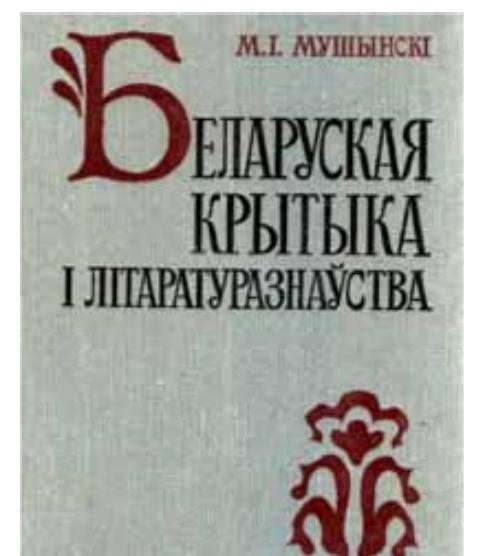
Ты - наш садоўнік, які даглядае
Сад роднай мовы, дзе слоў не бывае
Тых, што патрэбна чужымі змяніць.

Вецер з усходу і вецер заходні
Сад напаўняюць дыханнем халодным,
Толькі ім сад усё ж не загубіць.

Мы не загінем, твой сад не загіне
Нават тады, калі сад ты пакінеш.
Ёсць каму сад гадаваць і любіць.

25.04.2020 г.

БАЛАДА МІХАСЯ МУШЫНСКАГА
(24.01.1931 - 8.06.2018)

Гарыць свято ў тваім пакоі ўночы.

Пакой, як карабель, які плыве

Не там, куды кіруе вецер воўчы,

А там, дзе вера і любоў жыве

Да Слова беларускага, якое

Прайшло стагоддзі і далей ідзе,

І гэта Слово нашае, зямное,

І толькі з ім нідзе не прападзем.

Яно ад Коласа і ад Купалы,

З якім ты свой вывяраеш шлях

Праз час, як мора, дзе бяды нямала,

Дзе ты нітуеш нас, каб у вяках

Былі мы, як і нашая Айчына,

Дзеля якой ты па начах не спіш

І robish, што рабіць усе павінны,

Кamu пісьмовы стол - ад Бога кryж.

16.05.2020 г.

(Працяг у наступным нумары.)

Упершыню па-беларуску артыкулы Антона Луцкевіча

1936 год у
культурніцкай
працы беларусаў

Як вядома, беларуская творчая культурніцкая праца з-за падзелу беларускіх земель на дзве часткі развіваецца ў двух розных, ідэалагічна супрацьлеглых накірунках. А менавіта, калі на ўсходзе мы бачым шырокі спланаваныя дзеянні дзяржавы, накіраваныя на поўнае вынішчэнне індывідуальных рысаў беларускай нацыянальнай культуры па формуле: "беларуская па форме, пралетарская па зместу", дык на заходзе беларуская інтэлігенцыя напружвае ўсе сіла каб захаваць і развіваць ў нацыянальнай культуры як раз то самае, з чым гэтак энергічна ваююць у Саветах.

У гэтым напрамку беларуская інтэлігенцыя на заходзе праявіла вялікую здольнасць да прадбачання: яна і раней імкнулася да стварэння ў межах Польскай рэспублікі асяродка беларускай культуры, нацыянальнай як па форме, гэтак і па зместу, і верыла, што ў блізкай ці далёкай будучыні дэмакратыя пераможа савецкую і фашысцкую сістэмы і набыткі культуры, зробленыя на заходзе, будуть служыць усёй дэмакратычнай Беларусі.

Імкненне да захавання і развіцця падмурковых элементаў беларускай нацыянальнай культуры ў апошнія гады вызначае напрамак дзеянасці цэлай плыні беларускіх дзеячаў у Польшчы, гэтак жа адбывалася і ў мінулым годзе (маецца на ўвазе 1936 г. - Л. Л.). Розныя групы і плыні адсунулі ў бок нядыўнія спречныя справы ў палітыцы і пачалі каардынацію сваіх сіл і сваіх намаганняў у культурніцка-асветнай дзеянасці. Справы культуры занялі першае месца, і вынікі гэтай каардынацыі, да якой яшчэ зусім нядыўна грамадства заклікалі толькі дальна-бачныя адзінкі, вельмі паказальныя.

Перад усім, трэба падкрэсліць павелічэнне агульной цікай наасці да працы найстарэйшай беларускай навукова-даследчай пляцоўкі - Беларускага навуковага таварыства, якое працягвае ствараць культурна-нацыянальныя каштоўнасці. Як заўсёды, самай актыўнай дзеянасцю вылучылася музейнай секцыя ("Музейная Рада"), якая кіруе зборамі Беларускага музея імя Івана Луцкевіча і багатым кніжным зборам "альбаратэнікі". Таксама ўзмацнілася дзеянасць літаратурна-мастацкай секцыі. Але менш энергічна працавалі гістарычна і, самая маладая, моўная секцыя.

У склад Таварыства ўваішоў цэлы шэраг новых члену - як з старой гэтак і з маладой генерацыі. Наведвальнасць Беларускага музея, які пераважна праз дараванне стала папаўняе свае калекцыі, у 1936 г. павялічылася

амаль што ў два разы.

Навуковым праблемам шмат увагі надае беларускай ака-дэмічнай моладзі якая аб'ядналася ў Таварыстве прыяцеляў беларусаведы пры УСБ (Універсітэт Стэфана Баторыя - Л. Л.). У мінулым годзе Таварыства арганізала чытанне шэрагу навуковых дакладаў з дыскусіямі. Падобнае ж адбывалася ў Звязе студэнтаў-беларусаў, пра што сведчаць даклады, якія чыталися на зборах сябру ў гэтага звязу.

Вельмі эфектыўнай у мінулым годзе была беларуская пазытывная і мастицкая творчасць. Акрамя шырокавядомых Наталя Арсеневай, Міхала Машары, Ва-сілька, Ільшэвіча і многіх іншых, на беларускім небасхіле запаліліся ўзыходзячая зорка сапраўднай першай белічні ў асобе вельмі маладога і таленавітага Максіма Танка. Першыя творы паэта дазваляюць нам прарочыць яму вялікую будучыню. Акрамя вялікай колькасці вершаў, якія надрукованы ў беларускіх часопісах, малады паэт стварыў прыгожую паэму "Нарач" з жыцця нарачанскіх рыбакоў. У мінулым годзе выйшаў вялікі том яго твораў пад назвай "На этапах". На жаль, гэтая кніга была канфіскавана...

Значны крок наперад зрабілі беларусы ў галіне музыкі, дакладней - у гарманізацыі і апрацоўцы беларускай, неверагодна багатай і чароўнай народнай музычнай творчасці. Перад усім з вялікай павагай трэба адзначыць працу Рыгора Шырмы - нястомага забіральніка беларускіх песень і адначасова стваральніка і кіраўніка шырокага вядомага сваім выступамі беларускага хору.

Дапамагае яму на віленскім грунце знаны мясцовы музыка Констанцін Галкоўскі, які апра-мия апрацоўкі народнай музыкі піша і арыгінальныя рэчы: сімфанічныя творы, рамансы на слова беларускіх паэтаў і г. д.

У справе апрацоўкі беларускіх песен вялікія заслугі мае рускі кампазітар Грачанінаў, які зараз жыве ў Парыже. Ён гарачы прыхільнік нашых песен і зараз працуе над праектам беларускай оперы. У Варшаве на гэтым жа полі працуе прафесар Станіслаў Казура, аднак апрацаваныя ім песні ён выдае з польскім тэкстам.

У галіне жывапісу працуе ў асноўным беларуская моладзь - выхаванцы факультета мастицтва УСБ. Асабліва адзначытым працу трох маладых мастикоў-беларусаў: Чурылы, Сеўрука і Сергіевіча. Апошні ў зімнім сезоне 1935/36 гг. меў самадзейную выставу сваіх твораў, якія атрымала надзвычайную аценку водгукі віленскай прэсы. На жаль, імкненне знайсці для Сергіевіча замежную стыпендыю ад Фонду нацыянальнай культуры, нягледзячы на гарачую падтрымку з боку польскіх мастицкіх колаў, не знайшло разумення Фонду.

Для знаёмства шырокіх

слаёў грамадскасці з дасягненнімі беларускай паэзіі, музыкі і жывапісу, служаць беларускія часопісы: штоквартальник "Калосс", які выходит з ужо трэці год і "Маладая Беларусь", якая з'явілася ў 1936 г. і выйшла покуль толькі аднымі нумарамі.

Гэта пра творчую працу. Але калі яе досьць інтэнсіўнае развіваецца і асветная праца якая дзеліцца здабыткамі культуры з беларускім людам, духоўная патрэбя якога не могуць быць задаволены афіцыяльнай асветай у яе сучасных формах, бо гэта асвета працуе выключна ў нацыянальным польскім духу і на польскай мове. Тому разам з папулярызацыяй ведаў на беларускай мове арганізуюцца публічныя лекцыі і завочныя курсы па перапісцы. У 1936 г. беларусы правялі акцыю, накіраваную на выкладанне науки ў агульнаадукцыйных школах па-беларуску. У гэтай акцыі жывы ўздел прынялі самыя паважаныя беларускія культурна-асветныя арганізацыі, аб якіх паразмаўляем у наступнымі нумары.

H. B. [Антон Луцкевіч]. Rok 1936 w pracy kulturalnej Białorusinów // Preglad Wilenski. 1937, № 3. S. 4-6.

Нечаканы ўдар (пра ТБШ і БІГК)

Шмат гадоў у Вільні існуюць троі беларускія асветныя арганізацыі: Таварыства беларускай школы (ТБШ), Беларускі інстытут гаспадаркі і культуры (БІГК) які заснаваны ў 1926 г. і нарэшце, самае маладое з іх, Таварыства беларускай асветы (ТБА), якое пасля расколу і выходу самых дзеяных членоў у 1934 г. перастала з'яўляцца якой-небудзь дзеянасцю.

У культурна-асветнай працы заўсёды дамінавала заснаваная ў 1921 г. ТБШ якое ў лепши час налічвала 15 000 членоў і 2 000 лакальных гурткоў. З-за сваёй масавасці, гэтая арганізацыя прыцягнула да культурна-асветнай працы самыя жывыя і дзеяныя элементы грамадства беларускай вёскі і адцягнула такім чынам людзей ад палітыкансці. Тому пасля ліквідацыі Грамады гэтая арганізацыя пачала цікавіць кампартыю. Камуністы стараліся ўлезці ў гурткі і надаць ім цалкам неадпаведны накірунак, а калі гэта не ўдавалася, без вагагання ў проста злосна правакавалі ТБШ. Карыстаючыся гэтым, адміністратыўныя ўлады, якія заўсёды з падазрэннем глядзелі на беларускі рух, хутка ліквідавалі лакальныя і акруговыя арганізацыі ТБШ, накіроўваючы рэпрэсіі не толькі супраць адзінкавых асоб, якія знаходзіліся пад уплывам камуністаў, але супраць усёй культурна-асветнай працы ТБШ.

Была прыпынена дзеянасць сеткі гурткоў і акруговых структур, а ў пэўны час і праца цэнтральнага органа ТБШ у Вільні. Тому

кіраўніцтва ТБШ, пасля выходу са сцэны групы "Змаганне" (беларуская дэпутацкая фракцыя польскага Сойма ў 1928-1930 гг. - Л. Л.), уласнымі рукамі чыніла энергічны высілкі для абароны ТБШ ад камуністычнага уплыву, аднаўлення кіравання лакальными структурамі і нарэшце дабілася адмены рашэння ўладаў аб прыпынені дзеянасці Галоўнай управы.

Апошнія гады дэманстравалі нам вобразы герайчнай барацьбы кіраўніцтва ТБШ з камуністамі, якія ў шматлікіх улётках не шкадавалі вострых слоў і лаянкі ў адрас самых чынных чальцоў Галоўнай управы і лакальных гурткоў. Стымуляваў такія паводзіны камуністаў паварат у БССР савецкай палітыкі у адносінах да беларусаў. З 1928 г. тут пачалі агульна абвінавачваць беларусаў у нацыяналізме і варожасці да савецкай улады і дэпартаваць у глыб Расіі і на "Салаўкі" сотні дзеячаў беларускай культуры на чале з рэктарам БГУ прафесарам Пічэтам. Гэта сказала на змену свядомасці беларускага грамадства, якое цалкам страціла наўную веру ў вызвольную ролю Саветаў у адносінах да беларусаў Польшчы. Кіраўнікі ТБШ у поўнай меры выкарысталі гэты момант, каб ператварыць сваю арганізацыю ў выключна культурна-асветную і нацыянальна-дэмакратичную.

ТБШ згрупавала ў сваіх шэрагах пераважна прагрэсіўныя элементы, якія мелі погляды далёкія ад камуністычных і радыкализм якіх не ішоў далей за неабходнасць напачатку здабыць беларускаму селянину зямлю і менавіта "уласную" зямлю. Ідэалагічна гэтай арганізацыі супрацьстаяў "Інстытут", які быў часткай беларускай хадэцыі (хрысціянскіх дэмакратоў - Л. Л.). У значайнай меры, у сваёй культурна-асветнай працы "Інстытут" прытымліваўся ахойчай ідэалогіі. На чале хадэцыі стаялі ксяндзы-беларусы, якія заўсёды дадавала ўсе дзеянасці характэрную афарбоўку. Інстытут паўстаў 10 гадоў таму (у 1926 г. - Л. Л.) і не меў у сваёй гісторыі такіх прыгожых старонак, якія мела ТБШ, тым не менш у часы росквіту ТБШ ён развіў вялікую дзеянасць але значна менш, чым гурткі ТБШ, ціснуўся адміністратыўнымі ўладамі. Гэтыя адносіны ўладаў яшчэ больш прычыніліся да паглыблення антагонізму паміж арганізацыямі з рознымі ідэалагічныя падмуркамі.

1936 г. прынёс глыбокія змены ў стасункі паміж ТБШ і "Інстытутам", што відавочна, стала магчыма з-за змены настрою ў шырокіх народных масах: шматлікія высілкі беларускіх дзеячаў, якія тлумачылі народным масам неабходнасць спакойнай творчай нацыянальна-культурнай працы і стараліся вызваліць беларускі рух ад непажаданым рэхам ў шырокіх народных масах: шматлікія высілкі беларускіх дзеячаў, якія тлумачылі народным масам неабходнасць спакойнай творчай нацыянальна-культурнай працы і стараліся вызваліць беларускі рух ад непажаданым рэхам

у шырокіх народных масах: шматлікія высілкі беларускіх дзеячаў, якія тлумачылі народным масам неабходнасць спакойнай творчай нацыянальна-культурнай працы і стараліся вызваліць беларускі рух ад непажаданым рэхам

ло забаронена ўносіць змены ў школьнью мову навучання, вызначаную моўнымі законамі Траўгута-Грабскага ад 31.07.1924 г. Тому зноў з'явілася магчымасць правядзення законнай акцыі ў форме плебісцыту аб навучанні па-беларуску ў школах. Каб выкарыстаць гэтую магчымасць, ТБШ і "Інстытут" вырашылі аб'яднаць свае сілы і заклалі супольны "Школьны са-кратарыят", які кіраваў справай.

Нягледзячы на цяжкасці і перашкоды, акцыя плебісцыту развівалася надзвычай інтэнсіўна. Лозунг здабыці беларускай школы здаўна быў вельмі папулярным у пэўнай часткі сялянства. Але ініцыятары акцыі дачакаліся яе вынікаў: у самым канцы 1936 г. адміністрацыя ўлады вырышыла абедзве арганізацыі.

Характэрным ва ўсёй гэтай справе стала тое, што забарона беларускіх таварыстваў наступіла ў той час, калі ў беларускім грамадстве перамагла плын пазытывнай працы над яшчэ нядаўнім палітыканствам, што стала відочным у святкаванні з узделам усіх беларускіх гурткоў і плыні "Дня беларускай культуры" 13 студзеня мінулага года (1936 г. - Л. Л.). Закрыццю арганізацый папярэднічалі масавыя ператрусы ў беларускіх дзеячаў Вільні і ў офісах шэрагу арганізацый - акурат у той час, калі дэлегацыі ТБШ і "Інстытута" безвынікова абівалі парогі Рады міністраў, а таксама Міністэрства веравызнання і асветы, і адначасова прасілі аб аўдыенцыі ў прэм'ера і міністра Свентаслаўскага... Аднак, відочна, што гэтыя ператрусы не далі нікіх матэрыялаў для абвінавачвання, бо ніхто не быў арыштаваны і не было высунута ніякіх палітычных абвінавачванняў. Варта адзначыць, што зборы і доказы ўзделу ў "камуністычнай" дзеянасці шукаліся ў такіх яскравых антыбальшавікоў, як прэзідэнт "Інстытута" ксёндз Гадлеўскі, былы салавецкі вязень Аляхновіч і іншыя.

Бачым, што 1936 г. ад пачатку, вызначыўся ў беларускім жыцці ўзмацненнем культурна-асветнай працы і аддзеленем яе ад палітыкі, а закончыўся катасцрайфам. Без сумнёву, для кіраўнікоў нацыянальных меншасцяў у Польшчы вышэйапісаны падзеі адбіўся вельмі непажаданым рэхам ў шырокіх народных масах: шматлікія высілкі беларускіх дзеячаў, якія тлумачылі народным масам неабходнасць спакойнай творчай нацыянальна-культурнай працы і стараліся вызваліць беларускі рух ад непажаданых як для беларусаў, гэтак і для

Прэзентацыя кнігі Валянціна Шведава ў бібліятэцы № 1 імя Талстога

Увечары 13 кастрычніка 2020 года ў сталічнай бібліятэцы № 1 імя Л.М. Талстога было шумна і шматлюдна. Тут мелася адбыцца прэзентацыя кнігі сябра літаратурнага клуба "Экватар", паэта Валянціна Шведава "Міг на часавай стужцы". На імпрэзу прыйшлі паэты і пісьменнікі - сябры "Экватара", аматары літаратуры, навучэнцы сталічных каледжаў, прысутнічалі супрацоўнікі бібліятэкі № 1.

У прызначаную для пачатку мерапрыемства гадзіну слова ўзяла загадчыца бібліятэкі № 1 Лола Іншаземцева. Яна шчыра прывітала ўсіх прысутных, а асабліва аўтару прэзентаванай кнігі Валянціна Шведава. Яна павіншавала аўтара з такой знакай у ягоным жыцці падзеяй, як выхад зборніка вершаў. Спадарыня Лола пажадала аўтару і ягоі кнізе добра гляху ў жыцці і ў літаратуры і перадала слова віноўніку ўрачыстасці.

Валянцін Шведаў добра падрыхтаваўся да сваёй прэзентацыі. Ён загадзя адвярнуў верши, якія будзе чытаць, падрыхтаваў невялічкую прамову для прысутных. Сабраны ў бібліятэцы № 1 пачулі пра гісторыю стварэння аўтарам ягона гвершаванага зборніка. Таксама Валянцін Шведаў прачытаў прысутным свае лепшыя, на ягоны погляд, верши, сярод якіх быў і твор "Кросны мовы". Прывядзэм некалькі слупкоў з яго:

з кнігі "Сонце поэтов", якія звычайна падабаюцца дзіцячай і юнацкай аўдыторы.

Цудоўна ўпрыгожыла імпрэзу спявачка, акторка і мастачка Міліта Сібрыкава. У бібліятэку імя Талстога яна прыхапіла губны гармонік і так званы "чароўны" мікрофон - гэта

весенскім вечарам шэраг сваіх глыбокіх філософскіх вершаў, якія пра многае прымушаюць задумацца слухачоў.

Лера Лявонцьева вельмі любіць моладзёжную аўдыторыю, таму што шмат піша для яе. На прэзентацыі Валянціна Шведава Лера прачытала спецыяльна адабраны ёй маналог з адной з кніг "Светлай навукі для моладзі", а таксама невялічкае гумарыстычнае апавяданне.

Раіса Марозава сама вершаў не піша, але заўсёды ахвотна чытае для прысутных паэтычныя творы свайго мужа Уладзіміра Марозава, які тро гады таму пайшоў з жыцця. Дарэчы, з дапамогай літаратурнага клуба "Экватар" у 2020 годзе выйшла першая афіцыйная і, нажаль, пасмяротная кніга Уладзіміра Марозава "Восходжэнне ў сябе". Некалькі твораў з гэтага зборніка на эмблеме кахання і прачытала спадарыня Раіса для сабраўшайся аўдыторы.

Паэтка Тамара Смірнова доўгі час адсутнічала на Радзіме, у Беларусі. Яна амаль год адпрацавала па контракце ў Ірдані. Вярнуўшыся дадому, яна зазначыла, што леш за родную зямлю нічога ў свеце няма і што больш яна нікуды не хоча ехаць. Присутнія пачулі ў выкананні Тамары Смірновай яе гвершаваныя творы на беларускай і рускай мовах.

Усіх выступаў аўдыторыя шчыра вітала аплодысментамі.

караоке-мікрофон, які не толькі узмацняе голас выканануць, але і грае патрэбную мелодыю, ствараючы эффект так званай "мінусоўкі". Спадарыня Міліта тройчы выходзіла да аўдыторыі па запрашэнні відоўцы мерапрыемства. Присутнія пачулі самыя розныя творы ў выкананні артысткі: і спевы, і ігру на губным гармонікі, і цікавыя невялічкія аповеды.

Паэт Вячаслаў Данілаў па магчымасці не прапускае ніводнага мерапрыемства, што праводзіць літаратурны клуб "Экватар". І канешне, Вячаслаў

</div